

Ἅγιος Νεόφυτος, Γιώργος Σεφέρης, Κύπρος*

Σταύρου Σ. Φωτίου**

Α΄

Τὸ ἔτος 1159 μ.Χ. ὁ Ἅγιος Νεόφυτος ἀρχίζει ὡς ἔγκλειστος τὴν πνευματικὴ του πορεία. Ὑπαρξιακὸς προορισμὸς του ἢ ἐν Χριστῷ ἀγιότητα. Πρόκειται γιὰ ἓνα συγκεκριμένο τρόπο ζωῆς, ὁ ὁποῖος ἄγει τὸν ἄνθρωπο σὲ ἀρμονικὴ κοινωνία μὲ τὸν Θεὸ καὶ –κατ’ ἐπέκτασιν– μὲ τὸν ἑαυτὸ του, τὸν συνάνθρωπό του καὶ τὴ φύση. Θεογνωσία καὶ αὐτογνωσία, κοινωνικότητα καὶ φυσικὴ θεωρία εἶναι τὰ κύρια γνωρίσματα τῆς αὐθεντικῆς βιοτῆς. Ταυτόχρονα, ἡ χριστιανικὴ ἀγιότητα μεταμορφώνει κάθε πτυχὴ τῆς ζωῆς: ἡ πολιτικὴ προάγει τὴν ἐνότητα τῶν ἀνθρώπων, ἡ ἐργασία φανερώνει τὰ δημιουργικὰ τοὺς χαρίσματα, ἡ οἰκονομία διακονεῖ τὴν κοινωνικὴ συνοχὴ τοὺς, ἡ τέχνη ἐκφράζει τὴ λαχτάρα τοὺς γιὰ τὸν καινούργιο κόσμον τοῦ Θεοῦ. Ἐπιπλέον, ἡ πληρότητα ζωῆς, ποὺ ἡ ἀγιότητα προσφέρει, ὑπερβαίνει κάθε μορφή θανάτου καὶ συνιστᾷ πρόγευση ἀθανασίας.

Κατὰ συνέπειαν, ἀθλούμενος στὰ μέγιστα καὶ τίμια τοῦ βίου, ὁ Ἅγιος Νεόφυτος δὲν ἐγκλωβίσθηκε στὸν μικρόκοσμό του καὶ δὲν ἀδιαφόρησε γιὰ τοὺς συνανθρώπους του. Πιστὸς στὶς κοινωνικὲς ἀρχὲς τοῦ ὀρθόδοξου μοναχισμοῦ, ἔδειξε ἐνδιαφέρον καὶ μέριμνα γιὰ

* Τὸ ἄρθρον αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐπεξεργασμένη καὶ ἐκτενέστερη μορφή εἰσήγησης, ποὺ ἔγινε στὸ Ἐπιστημονικὸ Συνέδριον μὲ τίτλον: «Ὁ Ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἐγκλειστος: 800 χρόνια ἀπὸ τὴν κοίμησή του», τὸ ὁποῖο διοργάνωσαν ἡ Ἱερὰ Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Ἁγίου Νεοφύτου καὶ ἡ Θεολογικὴ Σχολὴ Ἐκκλησίας Κύπρου στὶς 16-18 Ὀκτωβρίου 2020 στὴν Πάφο.

** Ὁ Σταύρος Σ. Φωτίου εἶναι Καθηγητὴς Θεολογίας καὶ Διδακτικῆς τοῦ Τμήματος Ἐπιστημῶν τῆς Ἀγωγῆς τοῦ Πανεπιστημίου Κύπρου καὶ Ἰδρυτικὸ Μέλος τῆς Κυπριακῆς Ἀκαδημίας.

τὰ συμβαίνοντα γύρω του: «Μᾶς ἐκπλήσσει, πράγματι, ἡ λεπτομερὴς ἐνημέρωση τοῦ Ἑγκλείστου, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ στοὺς ὀλίγους καὶ ἐκλεκτοὺς οἱ ὁποῖοι μποροῦσαν νὰ διακόπτουν τὴν ἡσυχία τοῦ κεκρυμμένου στὸ κελλίον τοῦ κρημνώδους κοινοβίου τῆς Πάφου. Οἱ Χρυσοστομίτες ἀδελφοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἀδελφός του Ἰωάννης, λόγῳ τῆς σχέσεως τῆς μονῆς μὲ τὴν Κωνσταντινούπολη, τὴν Συρία καὶ τὴν Παλαιστίνη, μετέδιδαν ἀδιαλείπτως πληροφορίες γιὰ τὰ συμβαίνοντα στὴ βασιλίδα τῶν πόλεων καὶ τοὺς ἀγίους τόπους, ἐνῶ ὁ ἐπίσκοπος, οἱ λογάδες τῆς ἐπισκοπῆς καὶ οἱ εὐγενεῖς τῆς Πάφου τὸν πληροφοροῦσαν γιὰ τὶς ἐξελίξεις στὴν πρωτεύουσα καὶ τὴν ιδιαίτερή του πατρίδα. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ φαινομενικὰ ἀπρόσιτος, ὁ οὐρανοπολίτης ἀναχωρητής, ἐξοῦσε μακρὰν καὶ μέσα στὸν κόσμον καὶ παρακολουθοῦσε, κατέγραφε, ἀκόμη καὶ παρενέβαινε, ὅταν ἔκρινε ἀναγκαῖο, στὰ πράγματα»¹. Καθόλου λοιπὸν τυχαία, ὁ ἔγκλειστος Νεόφυτος ἀναδείχθηκε σὲ πνευματικὸ καθοδηγητὴ ἐνὸς ὁλόκληρου λαοῦ.

Ἡ ἱστορικὴ περίοδος στὴν ὁποία ἔζησε ὁ Ἅγιος Νεόφυτος ὑπῆρξε ἰδιαιτέρως δύσκολη γιὰ τὴν Κύπρο. Ἐσωθεν, τὸ νησί ὑπέφερε ἀπὸ κακὴ διακυβέρνηση, ἀβάστακτη φορολογία καὶ ἀνεξέλεγκτη διαφθορά. Ταυτόχρονα ἀνομβρία, σεισμοί, ἐκλείψεις ἡλίου καὶ πανούκλα ἐπαύξησαν τὴ δυστυχία. Περαιτέρω, ἔξωθεν ἐχθροὶ πλήγωσαν ἀκόμη περισσότερο τὸν τόπο: οἱ κάτοικοι ὑπέστησαν τὶς πειρατικὲς ἐπιδρομὲς τοῦ Δούκα τῆς Ἀντιόχειας Ρενάλδου Σατιλλιῶνος, τοῦ Ἀρμενίου Πρίγκιπα Θώρου, τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου καὶ τοῦ Κόμη τῆς Τρίπολης Ραυμόνδου Γ². Ὡς ἀποτέλεσμα ὅλων αὐτῶν, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ ἅγιος, «λιμοὶ καὶ λοιμοὶ καὶ σεισμοὶ καὶ φθοραὶ καὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ ἀλλεπάλληλαι θλίψεις τὴν χώραν ταύτην οὐκ ἔλειψαν»³. Καὶ σὰν νὰ

1. Κ. Ν. Κωνσταντινίδης, «Τὸ “Περὶ τῶν κατὰ χώραν Κύπρον σκαιῶν” ἔργο τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου Ἑγκλείστου. Μιὰ ἱστορικὴ ἀνάγνωση», *Πρακτικὰ Α΄ Διεθνοῦς Συνεδρίου Ἁγίου Νεοφύτου ὁ Ἑγκλειστος. Ἱστορία – θεολογία – πολιτισμός*, ἐκδ. Ἱερά Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 2010, σσ. 549-550.

2. Βλ. Βενέδικτος Ἑγγλεζάκης (ἀρχιμ. Παῦλος), *Ἐἴκοσι μελέται διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου*, ἐκδ. Ἰδρυμα Α. Γ. Λεβέντη – Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, Ἀθῆναι 1996, σσ. 232-233.

3. Νεοφύτου Ἑγκλείστου, «Πεντηκοντακέφαλον», 33, *Συγγράμματα*, τόμ. Α΄, ἐκδ. Ἱερά Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1996, σ. 324.

μὴν ἔφθαναν ὄλα αὐτά, νέα κακὰ ἦρθαν νά «κακώσουν» τὸν τόπο: τὸ 1184 μ.Χ. ὁ βυζαντινὸς πρίγκιπας Ἰσαάκιος Κομνηνός, μὲ πλαστὰ ἔγγραφα, ἀναλαμβάνει τὴ διοίκηση τοῦ νησιοῦ, τὸ ὁποῖο καὶ κυβερνᾷ ἀπάνθρωπα ἐπὶ ἑπτὰ χρόνια. Τέλος, τὸ 1191, ὁ συναρχηγὸς τῆς Γ' Σταυροφορίας, ὁ Ἄγγλος βασιλιάς Ριχάρδος Λεοντόκαρδος, κυριεύει τὴν Κύπρο καὶ ἀφοῦ τὴ λεηλατεῖ, τὴν πωλεῖ στοὺς Ναίτες καὶ στὴ συνέχεια στὸν βασιλέα τῶν Ἱεροσολύμων Γκὺ ντὲ Λουζινιάν. Μία μακρὰ περίοδος δουλείας ἀρχίζει γιὰ τὸ μαρτυρικὸ νησί.

Ἀπὸ τὸ πνευματικὸ ὕψος τῆς ἐγκλείστρας του, ὁ ἀγρυπνῶν Νεόφυτος παρακολουθεῖ τὰ δρώμενα καὶ καταγράφει σὲ ἐπιστολὴ του τὰ «Περὶ τῶν κατὰ χώραν Κύπρον σκαιά»: «Μάχαι λοιπὸν καὶ πόλεμοι, ταραχαὶ καὶ ἀκαταστασίαι, λαφυραγωγίαι καὶ δειναὶ συναντήσεις, τὴν γῆν, ἐν ἧ οἱ δηλωθέντες ἦρξαν, κατεκάλυψαν νεφέλης καὶ ὀμίχλης πλέον»⁴. Καὶ καταθέτει τὴν κρίση του γιὰ τὸν Λεοντόθυμο: «Κατὰ δὲ τοῦ ὁμοίου αὐτῷ Σαλαχαντίνου ἀνύσας μηδὲν ὁ ἀλιτήριος, ἤνυσε τοῦτο καὶ μόνον, διαπράσας τὴν χώραν Λατίνοις, χρυσοῦ χιλιάδων λιτρῶν διακοσίων»⁵. Ὁ Ριχάρδος ὄχι μόνον δὲν ἀπελευθέρωσε τοὺς Ἁγίους Τόπους ἀλλὰ ἀντιθέτως ὑποδούλωσε ἕναν ἀκόμη χριστιανικὸ τόπο. Γι' αὐτὸ καὶ σὲ τίποτε δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν Σουλτάνο τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας Σαλαχαντίν. Σαλαχαντίν καὶ Ριχάρδος, στὴ συνάντησή τους μὲ τοὺς ἄλλους, ἔχουν ἐπιλέξει τὴν ἀντιπαλότητα καὶ τὴ βία, τὴν ἀντιπαράθεση ἀνθρώπων καὶ λαῶν. Πρόκειται γιὰ ἐπιλογὴ ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν πτωτικὴ συνθήκη ζωῆς, τὴν ἀκοινωνησία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεό. Ἡ τραγωδία τῆς Κύπρου καὶ εὐρύτερα ὀλόκληρου τοῦ κόσμου, ἡ συγκρουσιακὴ θεώρηση τῆς ζωῆς, ὁ πόλεμος ὄλων ἐναντίον ὄλων συνιστοῦν τὴν ἀρνητικὴ ὄψη τῆς ἱστορίας. Διαμορφωμένη ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἐλευθερία⁶, δηλαδὴ ἀπὸ τὶς

4. Νεοφύτου Ἐγκλείστου, «Περὶ τῶν κατὰ χώραν Κύπρον σκαιῶν», *Συγγράμματα*, τόμ. Ε', ἐκδ. Ἱερὰ Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 2005, σ. 405.

5. Νεοφύτου Ἐγκλείστου, «Περὶ τῶν κατὰ χώραν Κύπρον σκαιῶν», ὁ.π., σ. 408. Πρβλ. Νεοφύτου Ἐγκλείστου, *Πανηγυρικὴ Α'*: «Ἐγκώμιον εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν καὶ περὶ τῶν σωτηρίων παθῶν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, περὶ ὧν καὶ ἱκαναὶ προφητικαὶ μαρτυρίαι», *Συγγράμματα*, τόμ. Γ', ἐκδ. Ἱερὰ Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1999, σσ. 178-179.

6. «Οὐ ταῦτεξούσιον αἴτιον τοῖς δρῶσι κακά, προαιρέσει δὲ οἰκεία δρᾶ τὸ καλὸν ἕκαστος ἢ τὸ ἐναντίον». Νεοφύτου Ἐγκλείστου, «Δέκα λόγοι περὶ τοῦ Χριστοῦ

ἐπιλογές ἀνθρώπων καὶ λαῶν, ἡ ἱστορία κινεῖται μεταξὺ παθολογίας καὶ πολιτισμοῦ. Γι' αὐτὸ ὁ Νεόφυτος, ἐνῶ καταδικάζει τοὺς Σαλαχαντῖν καὶ Ριχάρδο, θυμίζει καὶ τὶς εὐθύνες τοῦ λαοῦ του, ἀρνούμενος ἔτσι τὸν αὐτοδικαιωτισμὸ μιᾶς μανιχαΐστικῆς λογικῆς. Εἶναι ἀληθές, ἀναφέρει στὴν ἐπιστολή του, ὅτι γιὰ τὴν κατάσταση τῶν πραγμάτων φταῖνε οἱ ξένοι· ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης ἀληθές ὅτι φταῖνε καὶ οἱ ντόπιοι. Φταῖνε καὶ οἱ Κύπριοι πού, ἐπιλέγοντας τὸ ἀτομικὸ συμφέρον καὶ ἀδιαφορώντας γιὰ τὰ κοινά⁷, ἔκαναν πιὸ εὐκόλη τὴν ὑποδούλωσή τους. Ὅπως ὑπενθυμίζει: «Ὡς ἴδιον νόμον ἔταξεν ἑαυτοῦ ἕκαστος τὸ ἴδιον θέλημα καὶ ἀμαρτάνει ὡς βούλεται, μήτε θανάτου μήτε Θεοῦ μήτε κρίσεως μνήμην ποιούμενος»⁸. Στὴ στροφή τῆς ἱστορίας πρὸς τὴν παθολογία, πλὴν τῶν ξένων ἐπεκτατιστῶν, συνέτειναν καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ, γιὰ τὴν ἐπέλεξαν τὸν ἀτομικισμό, προτίμησαν τὴν πλεονεξία, ὑπέκυψαν στὴ διαφθορά. Συνεπῶς, ἂν ὄντως θέλουν νὰ ἀλλάξει ἡ κατάσταση, ὀφείλουν μεταξὺ ἄλλων νὰ ἀναδείξουν συνεκτικούς δεσμούς, νὰ δοῦν μὲ ἄλλο νοῦ τὴ ζωὴ, νὰ ἀλλάξουν νοοτροπία.

Ἐχοντας γεγυμνασμένα πνευματικὰ αἰσθητήρια, ὁ Νεόφυτος κατανοεῖ καλὰ ὅτι ὁ τόπος εἰσῆλθε σὲ μακρὰ καὶ ἐπίπονη δοκιμασία. Ὅπως ἀναφέρει, εἶναι «πολὺς ὁ ὀλολυγμὸς καὶ ἀφόρητος ὁ καπνός, ὡς προείρηται, ὁ ἐλθὼν ἐκ τοῦ βορῶᾶ»⁹. Ὡς ἐκ τούτου, ἀπαιτεῖται ἀντίστοιχη προσπάθεια γιὰ τὴν ἐξάλειψή του. Τοῦτο θὰ ἐπιτευχθεῖ μὲ τὴν ἐμμονὴ τοῦ λαοῦ στὴν πνευματικὴ του ἰδιοπροσωπία. Ὁ λαὸς ὀφείλει νὰ ἐμμεῖνει στὴν παράδοσή του, νὰ διαφυλάξει τὴν πολιτισμικὴ του ταυτότητα, νὰ πιστέψει στὴν ἱστορικὴ προοπτικὴ: μόνο τότε θὰ ἐπιτύχει τὴν πνευματικὴ καὶ φυσικὴ του ἐπιβίωση. Ὁ ἔγκλειστος ἅγιος καλεῖ τοὺς συμπατριῶτες του νὰ μείνουν πιστοὶ στὴν ὀρθόδοξή τους πίστη καὶ τὴν ἐλληνικὴ τους ταυτότητα· νὰ μὴν ὑποκύψουν σὲ τὶς ἀντιξοότητες ἀλλὰ νὰ φανερώσουν τὴν πίστη τους ὡς συγκεκριμένη κατάφαση ζωῆς, ἀτομικῆ καὶ συλλογικῆ. Τὴν ὅλη πολυσήμαντη διακονία

ἐντολῶν», 8, *Συγγράμματα*, τόμ. Α', ἐκδ. Ἱερὰ Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1996, σ. 134.

7. Νεοφύτου Ἐγκλείστου, «Περὶ τῶν κατὰ χώραν Κύπρον σκαιῶν», ὅ.π., σσ. 405, 406, 408.

8. Νεοφύτου Ἐγκλείστου, «Βίβλος τῶν κατηχῆσεων», 15, *Συγγράμματα*, τόμ. Β', ἐκδ. Ἱερὰ Βασιλικὴ καὶ Σταυροπηγιακὴ Μονὴ Ἁγίου Νεοφύτου, Πάφος 1998, σ. 272.

9. Νεοφύτου Ἐγκλείστου, «Περὶ τῶν κατὰ χώραν Κύπρον σκαιῶν», ὅ.π., σ. 408.

τοῦ ἀγίου πρὸς τὸν τόπο συνοψίζει ἐξαίσια ὁ ἀρχιμανδρίτης Παῦλος, κατὰ κόσμον Βενέδικτος Ἐγγλέζακης. Γράφει: «Καθ' ὅλην τὴν μακρὰν διάρκειαν τοῦ βίου του ὁ ὅσιος Νεόφυτος ὑπῆρξε διὰ τὴν πάσχουσαν πατρίδα του καὶ τὸν λαόν του ὄχι μόνον ἡ φωνή των, ἀλλὰ καὶ πηγὴ παρακλήσεως, δυνάμεως, παιδεύσεως καὶ πνοῆς. Εἰς ἓνα φυσικὸν χῶρον, ὅστις ἀπέβαινεν ὀλονὲν ὀλιγώτερον εὐνοϊκὸς πρὸς τὴν ζωὴν, ὁ Νεόφυτος ἀνήγειρεν ἔργα πολιτισμοῦ, τὰ ὅποια παρέχουν αἰσθητικὴν συγκίνησιν ἄχρι τῆς ἡμέρας ταύτης. Ἐντὸς μιᾶς διαβρουμένης κοινωνίας, κατώρθωσε νὰ συγκροτήσῃ μίαν κοινότητα ἀνθρώπων μὲ μόνον ἰδεῶδες τὴν συνάθλησιν εἰς τὴν ἠθικὴν τελειότητα»¹⁰.

Β'

Τὸ ἔτος 1953, ἀπὸ τὶς 6 Νοεμβρίου ἕως τὶς 9 Δεκεμβρίου, ἐπισκέπτεται τὴν Κύπρο ὁ Πρεσβευτὴς τῆς Ἑλλάδας στὴ Βηρυτὸ Γιώργος Σεφέρης. Ὁ τόπος βρίσκεται στὶς ἀπαρχὲς τῆς ἐξέγερσης ἐνάντια στὸν Βρετανὸ δυνάστη. Οἱ Ἕλληνες κατακτητὲς ἀρνοῦνται νὰ προσφέρουν ἐλευθερία στὸ νησί καὶ ἐμποδίζουν τὴν ἔνωσή του μὲ τὴν Ἑλλάδα. Μάλιστα, μεταξὺ ἄλλων, ἀμφισβητοῦν τὴν ἐλληνικότητα τῶν Κυπρίων καὶ προσπαθοῦν νὰ δυσφημήσουν τὴν ἐλληνικὴ πολιτεία¹¹. Ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἰδανικά, γιὰ τὰ ὅποια Ἕλληνες, Ἕλληνες καὶ ἄλλοι πολλοὶ πολέμησαν στὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμο, ἔχουν λησμονηθεῖ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. Πάνω ἀπὸ τὶς ἀξίες καὶ τὸ δίκαιο, γιὰ τὰ ὅποια ἐθυσιάσθησαν ἑκατομμύρια ἄνθρωποι, οἱ Βρετανοὶ ἔχουν θέσει τὰ συμφέροντά τους. Τὰ σκαιὰ γεγονότα συνεχίζονται.

Ὁ Σεφέρης εἶναι ἤδη καταξιωμένος ποιητής. Ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν Κύπρο ἀπὸ τὸ 1931¹², ὡς Διευθυντὴς δὲ τοῦ Πολιτικοῦ Γραφείου τοῦ Ἀντιβασιλέα, τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Δαμασκηνοῦ, εἶχε ἐνεργήσει

10. Βενέδικτος Ἐγγλέζακης (ἀρχιμ. Παῦλος), *Εἴκοσι μελέται διὰ τὴν Ἐκκλησίαν Κύπρου*, ὁ.π., σσ. 241-242.

11. Βλ. Γιώργος Σεφέρης, *Μέρες*, Στ', 20 Ἀπρίλη 1951-4 Αὐγούστου 1956, ἐπιμ.-σημ. Π. Μέρμηγκας, ἐκδ. Ἰκαρος, Ἀθήνα 1986, σ. 105.

12. Βλ. Ἰωάννα Τσάτσου, *Ὁ ἀδελφός μου Γιώργος Σεφέρης*, ἐκδ. Ἐστία, Ἀθήνα 2000, σ. 298.

ώστε κατά την επίσημη επίσκεψη του Αντιβασιλέα στην Αγγλία τον Σεπτέμβριο του 1945, το κυπριακό ζήτημα να είναι ένα από τα κύρια θέματα πρὸς συζήτηση¹³. Τὴν Ἐγκλείστρα καὶ τὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου ἐπισκέπτεται ὁ ποιητὴς τὸ Σάββατο 21 Νοεμβρίου 1953. Σημειώνει σχετικὰ στὸ ἡμερολόγιό του: «Σὲ μία ἀητοφωλιᾷ τὸ σπήλαιο τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου. Τὸ μάρμαρο μὲ τὸ γραφειάκι του· ἀριστερὰ τὸ στρῶμα, δεξιὰ ὁ τάφος. Ἱερομόναχος Φιλάρετος (χρυσᾶ δόντια)· “Δόκιμός μου Μυριάνθος”»¹⁴. Ὁ Σεφέρης ἀναγινώσκει τὴν ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου «Περὶ τῶν κατὰ χώραν Κύπρον σκαιῶν» καὶ καταγράφει ἀπόσπασμά της στὶς σημειώσεις του¹⁵. Ὡς ποιητὴς αἰσθάνεται χρέος του καὶ μέσω τῆς ποιήσεώς του νὰ ἀναδείξει τὸν ἀγῶνα τῶν Κυπρίων ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ ποιὸς ἄλλος θὰ μπορούσε νὰ ἐκφράσει καλύτερα τὸ ἀγωνιστικὸ τους φρόνημα ἐξὸν ἀπὸ τὸν ἔγκλειστο ἅγιο; Τὸ ποίημα πρωτογράφεται τὴν ἴδια ἡμέρα τῆς ἐπίσκεψης, ὀλοκληρώνεται τὴν Κυριακὴ 27 Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους¹⁶ καὶ ἔχει τίτλο: «Νεοφύτος ὁ Ἐγκλειστος μιλά—»¹⁷.

13. «Ἀνακεφαλαιῶν στὸν Παπποῦ [Ἀντιβασιλέα Ἀρχιεπίσκοπο Δαμασκηνό] ποὺ πρέπει νὰ ἐπιμείνει: Κύπρο [...]. Μπορεῖ νὰ κατηγορηθῶ καὶ στὴν Ἀθήνα ὅτι ἔδωσα μία κακὴ συμβουλὴ στὸν Παπποῦ παρακινώντας τον, ὅπως τὸν παρακίνησα μὲ ὅλη μου τὴ δύναμη, νὰ θέσει τὸ ζήτημα τῆς Κύπρου: δὲν μὲ πειράζει». Γιώργος Σεφέρης, *Πολιτικὸ ἡμερολόγιο, Β' (1945-1947, 1949, 1952)*, ἐπιμ.-σημ. Ἄλ. Εὐδης, ἐκδ. Ἰκαρος, Ἀθήνα 1985, σσ. 30, 40.

14. Γιώργος Σεφέρης, *Μέρες, Στ', ὁ.π.*, σ. 107.

15. Βλ. Γιώργος Σεφέρης, *Μέρες, Στ', ὁ.π.*, σ. 162. Πρὸβλ. Μιχ. Πιερχῆς, «Συμβολὴ στὸ θέμα τῆς κυπριακῆς ἐμπειρίας τοῦ Γιώργου Σεφέρη», στὸ: *Ὁ Σεφέρης στὴν πύλη τῆς Ἀμμοχώστου*, ἐκδ. Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, Ἀθήνα 1987, σ. 78.

16. Βλ. Φ. Δημητρακόπουλος, «Οἱ κυπριακοὶ φάκελοι τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου Σεφέρη στὴ Γεννάδειο», *Ἡ λέξη*, τχ. 85-86 (1989), σ. 584· Γ. Γεωργῆς, *Ὁ Σεφέρης περὶ τῶν κατὰ τὴν χώραν Κύπρον σκαιῶν*, ἐκδ. Σμίλη, Ἀθήνα 1991, σσ. 67-68. Ὁ Ἀδαμάντιος Διαμαντῆς καταγράφει τὸ ἐξῆς περιστατικὸ ποὺ συνέβη στὶς 10 Ὀκτωβρίου 1954, κατὰ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ ζεύγους Σεφέρη καὶ φίλων του στὸ ἀρχαῖο θέατρο τοῦ Βουνίου: «Εἴμεθα μία μικρὴ παρέα. Ὁ Σεφέρης, ἡ Μαρώ –ἡ γυναίκα του–, ἡ γυναίκα μου, ὁ Εὐάγγελος Λοῖζος καὶ ἐγώ. Ἀφοῦ ἀποροροφήσαμε τὸ ἀπίστευτο τοπίο, τὴν ἀρχαιότητα, καὶ τὸ ὄνειρο, καθόμαστε σὲ κάτι ἀρχαῖα σκαλιὰ. Ἦσυρία, ἠρεμία, γαλήνη καὶ ἔξαφνα ἀκούσαμε τὴν ὑποβλητικὴ φωνὴ τοῦ Σεφέρη... “Υπέρογκες ἀρχιτεκτονικὲς Λαρίων Φαμαγκούστα Μπουφαβέντο· σχεδὸν σκηνικά. Εἴμασταν συνηθισμένοι νὰ τὸ στοχαζόμεστε ἀλλιώδως τὸ Ἰησοῦς Χριστὸς νικᾷ”». *Ἀδαμάντιος Διαμαντῆς – Γιώργος Σεφέρης, Ἀλληλογραφία (1953-1971)*, φιλ. ἐπιμ. Μιχ. Πιερχῆς, ἐκδ. Στιγμῆ, Ἀθήνα 1985, σ. 24.

17. Βλ. Γιώργος Σεφέρης, *Ποιήματα*, ἐκδ. Ἰκαρος, Ἀθήνα 1981, σσ. 259-260.

Στὸ κορυφαῖο τοῦτο ποίημα, ὁ Ἑγκλειστος Νεόφυτος μεταβάλλεται σὲ σύμβολο ἀντίστασης τῆς Κύπρου ἐνάντια σὲ κάθε ἐπιβουλή, καθὼς καὶ σύμβολο τῆς ἐπιβίωσής της ὑπὸ ὁποιοσδήποτε συνθήκες¹⁸. Ἐπεξηγεῖ ὁ Σεφέρης: «Στὸ “Νεόφυτος” εἶναι φυσικὰ ἢ ἀντιδικία ἀνάμεσα σ’ ἓναν ὀρθόδοξο καλόγερο καὶ τοὺς σταυροφόρους (πρέπει νὰ σοῦ πῶ ὅτι ὅσο ζῶ σ’ αὐτὰ τὰ μέρη, τόσο περισσότερο αἰσθάνομαι τὸ σκάνδαλο τῶν σταυροφοριῶν, ποὺ γιὰ τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ χάλασαν τὴ μεγαλύτερη χριστιανικὴ δύναμη τοῦ κόσμου, τὸ Βυζάντιο) ὁ καλόγερος βλέπει τὰ φράγκικα καστέλια (ὑπάρχουν βέβαια ἀναχρονισμοί) γι’ αὐτὸ χρησιμοποιοῖ τὰ ὀνόματά τους ὅπως τὰ λέγαν τὸν καιρὸ τῆς Φραγκοκρατίας: Λαρίων (Ἁγ. Ἰλαρίων), Μ[π]ουβαφέντο (Κουτσοβέντης), Φαμαγκούστα (Ἀμμόχωστος), καὶ συλλογίζεται τὰ τειχιά τῆς Πόλης. Ἡ γυναίκα μου, ποὺ τὰ εἶδαμε μαζὶ καὶ ποὺ δὲν εἶναι εὐκόλη, εἶδε ἀμέσως τὴν εἰκόνα. Ἐκεῖ, σ’ αὐτὸ τὸν καταπληκτικὸ κυματοθραύστη, βλέπεις σήμερα τοὺς πύργους πεσμένους χάμω, ὀλόκληρους κύβους ἀκριβῶς σὰν γιγάντια ζάρια, καὶ διαβάζεις ποῦ καὶ ποῦ “Νικᾶ ἡ τύχη τοῦ Θεοφυλάκτου ἡμῶν δεσπότη” κ.λπ.»¹⁹. Ὁ ἅγιος μεταφέρεται ἀπὸ τὸν ποιητὴ στὸ 1953, δηλαδὴ στὸ ἐκάστοτε παρόν.

18. «Στὸ *Νεόφυτος* ὁ Ἑγκλειστος μιλά, ἢ φωνὴ τοῦ Νεόφυτου, ἀφηγητὴ στὸ ποίημα, καταγράφει τὴ διαχρονικὴ δοκιμασία τῆς ρωμιοσύνης στὴν Κύπρο». Γ. Γεωργῆς, *Ὁ Σεφέρης περὶ τῶν κατὰ τὴν χώραν Κύπρον σκαιῶν*, ὅ.π., σ. 66. Πρβλ. Φ. Ἀ. Δημητρακόπουλος, «Ὁ Ἅγιος Νεόφυτος στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία», *Πρακτικὰ Ἀ’ Διεθνoῦς Συνεδρίου Ἅγιος Νεόφυτος ὁ Ἑγκλειστος. Ἱστορία – θεολογία – πολιτισμός*, σσ. 386-387.

19. Γιώργος Σεφέρης, «*Κυπριακές*» ἐπιστολές (1954-1962). *Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Γ. Π. Σαββίδη*, φιλ. ἐπιμ. Κ. Κωστίου, ἐκδ. Πολιτιστικὸ Ἴδρυμα Τραπεζῆς Κύπρου, Λευκωσία 1991, σ. 41. Σημειώνει ὁ ποιητὴς στὸ ἡμερολόγιό του, στίς 30 Σεπτεμβρίου 1949, κατὰ τὴν ἐπίσκεψη τοῦ ζεύγους Σεφέρη στὴν Κωνσταντινούπολη: «Βλαχέρνες. Γεμάτες βρωμισιές. Κερκόπορτα. Τείχη ρωγμές οἱ πύργοι ὀρθοὶ φρουροὶ τοῦ κανενὸς ἢ ριγμένοι χάμω σὰν τὰ πεταμένα ζάρια: “Νικᾶ ἡ τύχη Κωνσταντίνου τοῦ Θεοφυλάκτου ἡμῶν δεσπότη”. Σπίτια κατσίβελων, κραυγὴ γαλοπούλας». Γιώργος Σεφέρης, *Μέρες, Ε’, 1 Γενάρη 1945-19 Ἀπρίλη 1951*, ἐκδ. Ἴκαρος, Ἀθήνα 1977, σ. 146. Γιὰ σχετικὴ φωτογραφία βλ. Γ. Γεωργῆς, *Ἡ Κωνσταντινούπολη τοῦ Γιώργου Σεφέρη*, ἐκδ. Καστανιώτης, Ἀθήνα 2004, σ. 88. «Κι ἀκόμα ἓνας ἄλλος χριστιανισμὸς –τοῦ τυχοδιωκτισμοῦ, τοῦ πολέμου καὶ τοῦ κέρδους– ὄχι αὐτὸς ποὺ εἶχε στὰ μάτια ψηφιδωτὰ τὸν καημὸ τῆς Ρωμιοσύνης. Εἶναι ἐδῶ οἱ Σταυροφόροι τοῦ εὐρωπαϊκοῦ τυχοδιωκτισμοῦ – ὑπόμνηση τοῦ ἀγγλικοῦ ἐπεκτατισμοῦ κι ὅλων τῶν προστατῶν τῆς ἐλευθερίας τοῦ κόσμου μὲ τὸ τέλος τοῦ Β’ Παγκοσμίου Πολέμου». Ν. Ὁρφανίδης, *Ἡ πολιτικὴ διάσταση τῆς ποίησης τοῦ Γιώργου Σεφέρη*, ἐκδ. Ἀστὴρ, Ἀθήνα 1985, σ. 192.

Ὅπως τονίζει ὁ τίτλος τοῦ ποιήματος, ὁ «Νεόφυτος ὁ Ἑγκλειστος μιᾶ–» σήμερα, ἐδῶ καὶ τώρα, γιατί ὁ λόγος του εἶναι διαχρονικός, ἰσχύει σὲ κάθε τόπο καὶ σὲ κάθε ἐποχή, ἐμπνέει καὶ κατευθύνει ὄσους ἀγωνίζονται γιὰ ἐλευθερία.

Ὁ ποιητὴς προτάσσει τοῦ ποιήματος τὸ σχετικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴ «Περὶ τῶν κατὰ χώραν Κύπρον σκαιῶν», ποῦ ἀναφέρεται στὰ πεπραγμένα τοῦ Ριχάρδου: «... τῷ δὲ βασιλεῖ Ἰσαακίῳ κατακλείει ἐν καστελλίῳ καλουμένῳ Μαρκάππῳ. Κατὰ δὲ τοῦ ὁμοίου αὐτῷ Σαλαχαντίνου ἀνύσας μὴδὲν ὁ ἀλιτήριος, ἤνυσε τοῦτο καὶ μόνον, διαπράσας τὴν χώραν Λατίνοις, χρυσίου χιλιάδων λιτρῶν διακοσίων. Διὸ καὶ πολὺς ὁ ὀλολυγμός, καὶ ἀφόρητος ὁ καπνός, ὡς προεῖρηται, ὁ ἐλθὼν ἐκ τοῦ βορῶ...». Ἔτσι, τὸ νόημα τοῦ ποιήματος εἶναι σαφές: τὰ σκαιά, ποῦ ὁ Ριχάρδος ἔκανε στὴν Κύπρο τότε, συνεχίζουν οἱ ἀπόγονοί του νὰ κάνουν σήμερα²⁰.

Πιὸ συγκεκριμένα, στὸ ποίημα, ὁ Ἅγιος Νεόφυτος –ὁ «Κύπριος φίλος του»²¹, ὅπως τὸν χαρακτηρίζει ὁ Σεφέρης– ἀναφέρεται στὰ ὑπέρογκα μνημεῖα τῶν κατακτητῶν, ποῦ μὲ τὸν ὄγκο τους θέλουν νὰ τονίσουν τὴν ἰσχύ καὶ τὴν ἐξουσία τους. Ἀπέναντι σὲ αὐτὰ ὁ ποιητὴς ἀντιπαραθέτει ἄλλο «τίς τόσες μικρὲς ἐκκλησιᾶς ποῦ βρίσκονται σ’ ὅλες τίς ἐξοχὰς τοῦ νησιοῦ καὶ δείχνουν τὸ πείσμα τῆς προσήλωσης αὐτοῦ τοῦ καταφρονεμένου λαοῦ στὴν παράδοσή του, ὕστερ’ ἀπὸ

20. «Στὸ “Νεόφυτος ὁ Ἑγκλειστος μιᾶ –”, τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἔργο *Περὶ τῶν κατὰ τὴν χώραν Κύπρον σκαιῶν* τοῦ Ἁγίου Νεοφύτου, ποῦ χρησιμοποίησε ὡς ἐπιγραφή στὸ ποίημα, καταφέρεται κατὰ τοῦ Ριχάρδου τοῦ Λεοντόκαρδου, τοῦ Ἁγγλοῦ βασιλιᾶ, ποῦ ὄχι μόνον δὲν κατάφερε τίποτε ἐναντίον τοῦ μουσουλμάνου Σαλαχαντίνου, τοῦ Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Συρίας, ἀλλὰ ἐπιπλέον πούλησε τὸ νησί στοὺς Λατίνους.

Ὅπως ἀναφέρθηκε προηγουμένως, ἡ ἐπιλογή τοῦ παραθέματος αὐτοῦ ὑποβάλλει μίαν ἀναλογία μεταξὺ τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ Ριχάρδου τοῦ Λεοντόκαρδου καὶ τῶν σύγχρονων Ἁγγλων. Ὅπως ἐκεῖνος, παρὰ τίς εὐηχες διακηρύξεις τῶν σταυροφοριῶν, κατέστρεψε ἓνα χριστιανικὸ νησί γιὰ τὰ στυγνὰ συμφέροντα τῆς χώρας του, ἔτσι καὶ οἱ σύγχρονοι Ἁγγλοι, παρὰ τίς διακηρύξεις τους περὶ ἰδανικῶν καὶ ἄλλων ἱερῶν σκοπῶν, εἰδικὰ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ Β’ Παγκοσμίου Πολέμου, συμπεριφέρονται μὲ κίνητρο τὰ στενά τους συμφέροντα στὸ θέμα τῆς Κύπρου καὶ εὐνοοῦν μὲ τὴ στάση τους τὴ μωαμεθανικὴ [=τουρκικὴ] πλευρά». Σάβ. Παύλου, *Σεφέρης καὶ Κύπρος*, ἐκδ. Πολιτιστικὴς Ὑπηρεσίαις Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Πολιτισμοῦ, Λευκωσία 2000, σ. 311.

21. Γιώργος Σεφέρης, «*Κυπριακὲς*» ἐπιστολές (1954-1962), ὁ.π., σ. 29.

τόσους αιώνες και τόσες δυστυχίες»²². Τὰ υπέρογκα και ἄσχετα με τὸ κυπριακὸ τοπίο φραγκικὰ μνημεῖα λειτουργοῦν μόνο ὡς σκηνικό, στὸ ὁποῖο οἱ Λουζινιανοὶ παρουσιάζουν τὰ μελοδράματά τους²³, πράγμα πὸ ὑποδηλοῖ ὅτι ἡ παράστασή τους κάποια στιγμή θὰ τελειώσει.

Ἡ πνευματικὴ διαφοροποίηση τοῦ τόπου ἀπὸ τοὺς κατακτητές του διαφαίνεται και στὴ διαφορετικὴ ἀντίληψη πὸ ἔχουν γιὰ τὸν πόλεμο. Γιὰ τὸν ὀρθόδοξο Νεόφυτο, μόνον ἓνας πόλεμος ἐπιτρέπεται: ὁ πόλεμος πὸ γίνεται στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν ἐπικράτηση τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, γιὰ νίκη ἐπὶ τῆς φιλαυτίας, γιὰ υπέρβαση τῆς ἐγωκεντρικῆς συσπείρωσης, γιὰ ξεπέρασμα κάθε τάσης ἐκμετάλλευσης τῶν ἄλλων. Πρόκειται γιὰ πόλεμο ἀόρατο, πνευματικό, πὸ ἐπηρεάζει καιρία ἄτομα και κοινωνίες. Στὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων παλεύουν τὸ ὑπερβατικὸ με τὸν μηδενισμό, ἡ κοινωνικότητα με τὸν ἀτομικισμό, ἡ πίστη με τὴν ἀπιστία. Αὐτὸν τὸν πνευματικὸ πόλεμο εἶναι πὸ ἄσκει ἡ Ρωμιοσύνη, ἔχοντας φύλακά της τὴ Θεοτόκο μητέρα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ εἶναι τοῦτο τὸ πνευματικὸ ἄθλημα πὸ «ζυγίζει τὴν καλοσύνη», ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἱστορικὲς ἀποτυχίες²⁴. Ἡ ὕπαρξη ἐνὸς ἀληθινοῦ ἀνθρώπου, τοῦ ὁποῖου ἡ παρουσία προσκαλεῖ τὸν συνάνθρωπο στὴν ὄντως ζωὴ: ἰδοὺ ποιὸς εἶναι ὁ «καημὸς τῆς Ρωμιοσύνης»²⁵.

Αὐτὸ τὸ ἦθος τῆς αὐτοπροσφορᾶς εἶναι πὸ τὴ δεδομένη στιγμή ἔχει ἐπιλέξει ἡ Κύπρος. Καὶ εἶναι τοῦτο τὸ ἦθος τῆς αὐτοθυσίας

22. Ἀδαμάντιος Διαμαντῆς – Γιώργος Σεφέρης, *Ἀλληλογραφία*, ὁ.π., σ. 16. «Αὐτὰ τὰ ἐκκλησάκια: τὸ πείσμα τοῦ λαοῦ, ἔξω στὴν ὕπαιθρο – τὸ πείσμα τοῦ πὸ βᾶσταξε αἰῶνες». Γιώργος Σεφέρης, *Μέρες*, Στ', ὁ.π., σ. 154.

23. «Τὰ μελοδράματα ἦταν μία ἐπινόηση τοῦ 16ου αἰῶνα και ἐπομένως δὲν παίζονταν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ὁ στίχος 9 θὰ πρέπει νὰ θεωρηθεῖ ὡς μεταφορὰ γιὰ μιὰ σειρά μελοδραματικῶν περιστατικῶν πὸ σημάδεψαν τὴν περίοδο τῶν Λουζινιάν». Κ. Κρίκου-Davis, *Κολόκες*, μετάφρ. Τ. Μόζερ, ἐκδ. Ἰδεόγραμμα, Ἀθήνα 2002, σ. 150.

24. Βλ. Γιώργος Σεφέρης, «Κυπριακές» ἐπιστολές (1954-1962), ὁ.π., σ. 42.

25. «Κουβαλοῦσε μαζί του αὐτὸ τὸ ἀρκετὰ ἀκαθόριστο συναίσθημα πὸ ἀγαποῦμε στοὺς ἐλάχιστους ἀνθρώπους πὸ μᾶς βοηθοῦν νὰ ζήσουμε στὸν τόπο μας, και πὸ μᾶς ξεχωρίζει, ἀν ὑπάρχει κάτι πὸ μᾶς ξεχωρίζει, ἀπὸ τίς ἄλλες φυλές τῆς γῆς – τὸ συναίσθημα πὸ θὰ ὀνόμαζα με τὴν κάπως ἐπικίνδυνη ἔκφραση: “καημὸ τῆς Ρωμιοσύνης” [...]. Εἶναι τὸ ἴδιο συναίσθηματικὸ παίξιμο τῆς ζυγαριάς, πὸ φτάνει κάποτε ὡς τὸ φέλλισμα, ἐνὸς ἀνθρώπου πὸ φέρνει σὲ ἀντιπαράσταση τὴ μοῖρα του με ἄλλες μοῖρες μακρινές και ξένες». Γιώργος Σεφέρης, «Ὁ θαλασσινὸς φίλος μας», *Δοκίμες, Πρῶτος τόμος (1936-1947)*, ἐκδ. Ἰκαρος, Ἀθήνα 1984, σσ. 47-48.

ποὺ θὰ νικήσει τοὺς κατακτητές. Ὅπως τονίζει ὁ ἅγιος, ὁ ἀφόρητος καπνὸς ἀπὸ τὸν βορρᾶ, μὲ τὸν ὁποῖο οἱ Ἕγγλοι σκέπασαν τὸ 1191 τὴν Κύπρο, στρέφεται τώρα ἐναντίον τους: «Ἄς φλομώνουμε μὲ τὸν καπνὸ ποὺ μᾶς κουβάλησαν ἀπὸ τὸ βοριά./ Ἄς τους νὰ τρώγονται καὶ ν' ἀνεμοδέρνονται ὡσὰν τὸ κάτεργο ποὺ δένει μοῦδες». Τρικυμία ἔφεραν τότε στοὺς ντόπιους, τρικυμία τώρα ταραχουνίζει αὐτοὺς.

Ὡς πρὸς τοὺς στίχους μὲ τοὺς ὁποῖους ὀλοκληρώνεται τὸ ποίημα, ἀναφέρει ὁ Σεφέρης: «Δὲν ξέρω ποιὸς ἔξυπνος κι ἀγρόματος στὴν Κύπρο, συγκινημένος ἀπὸ τὸν Ὀθέλλο, σκέφτηκε νὰ γεμίσει τὸ νησί μὲ τουριστικὲς ἐπιγραφές “Welcome to Cyprus, Sir...”. Φυσικὰ τὰ ἀποσιωπητικὰ σὲ κάνουν νὰ ὀλοκληρώσεις τὸ στίχο “... Goats and monkeys!”»²⁶. Πράγματι, ὁ ποιητὴς παραθέτει στὴν κατάληξη τοῦ ποιήματος ὀλόκληρο τὸν στίχο: «Καλῶς μᾶς ἤρθατε στὴν Κύπρο, ἀρχόντοι. Τράγοι καὶ μαϊμοῦδες!». Ἕγγλοι καὶ προηγούμενοι κατακτητές δὲν ἤλθαν στὴν Κύπρο ὡς ἀδελφοὶ καὶ φίλοι ἀλλὰ ὡς ἀντίπαλοι καὶ ἐχθροί: ὡς πεπτωκότες ἀπὸ τὴν ἀνθρωπιά, ὡς ὑποκύφαντες στὴν πτωτικὴ φορὰ γιὰ ἐξουσιασμό τῶν ἄλλων²⁷. Ἀλλά, δὲν εἶναι παρὰ περαστικοί, ποὺ ἔρχονται καὶ φεύγουν· δὲν εἶναι παρὰ τουρίστες, ποὺ καμμία ἐπίδραση δὲν ἔχουν στοὺς ντόπιους²⁸. Ἔτσι, κατὰ Σεφέρη, αὐτὸ ποὺ ἐν τέλει ἀπομένει εἶναι «ἓνας πιστὸς λαὸς, πεισματάρικα καὶ ἥπια σταθερός. Γιὰ σκέψου πόσοι καὶ πόσοι περάσαν ἀπὸ πάνω τους:

26. Γιώργος Σεφέρης, «Κυπριακές» ἐπιστολές (1954-1962), ὁ.π., σσ. 41-42. Βλ. Γ. Π. Σαββίδης, «Μία περιδιάβαση. Σχόλια στό ...Κύπρον, οὐ μ' ἐθέσπισεν...», *Γιὰ τὸν Σεφέρη*, ἐκδ. Νεφέλη, Ἀθήνα 1989, σ. 385.

27. «Οἱ περισπούδαστοι κύριοι τῶν Commons ποὺ ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ Κύπριοι δὲν εἶναι Ἕλληνες, οὔτε ἔχουν συμφέρον νὰ εἶναι Ἕλληνες, ἀλλὰ οὐρανοκατέβατοι ποὺ πρέπει νὰ κοιτάζουν πῶς νὰ καλοπεράσουν γλείφοντας τὸν ἀφέντη ποὺ τοὺς ἔστειλε ὁ Πανάγαθος –τοὺς Λουζινιάν, τοὺς Βενετσάνους, τὸν Γκρανσινιόρη ἢ τοὺς ἀποικοβοσκοὺς τῆς Ταγκανίκας–, οἱ περισπούδαστοι αὐτοὶ κύριοι δὲν εἶναι πνευματικοὶ ἄνθρωποι». Γιώργος Σεφέρης, «Κυπριακές» ἐπιστολές (1954-1962), ὁ.π., σ. 57.

28. «Ἡ φωνὴ τοῦ Σεφέρη, στοὺς τελευταίους αὐτοὺς στίχους τοῦ ποιήματός του, μεταβάλλεται σὲ φωνὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Κύπρου, ποὺ πιστεύει στὴν ἀνοτοχὴ καὶ τὴν ὑπομονή του. Οἱ ξένοι θὰ φύγουν χωρὶς ν' ἀγγίξουν τὸ νησί. Ὁ τελευταῖος, ἐξάλλου, στίχος τοῦ ποιήματος δείχνει καθαρὰ πῶς ὁ Σεφέρης βλέπει τὸ πέρασμα τῶν Ἕγγλων ἀπὸ τὸ νησί. Θὰ φύγουν καὶ αὐτοί, ὅπως ἔφυγαν ὅλοι οἱ προηγούμενοι κατακτητές, χωρὶς νὰ ἐπηρεάσουν τὸν Κυπριακὸ Ἑλληνισμό. Θὰ φύγουν, ὅπως φεύγουν οἱ τουρίστες ἀπὸ τὸ νησί». Ἀνδρ. Κ. Φυλακτοῦ, *Μία συνομιλία τοῦ Γιώργου Σεφέρη μὲ τὸ Νεόφυτο τὸν Ἐγκλειστο*, Λευκωσία 1993, σ. 34.

Σταυροφόροι, Βενετσιάνοι, Τουρκοί, Έγγλέζοι – 900 χρόνια. Είναι αφάνταστο πόσο πιστοί έμειναν στον έαυτό τους και πόσο άσήμαντα έβαψαν οί διάφοροι άφεντάδες πάνω τους»²⁹.

Γ΄

Τò 1974 σκαιά γεγονότα συνέβησαν και πάλι στην Κύπρο: προδοτικό πραξικόπημα και τουρκική εισβολή επέφεραν την παράνομη κατοχή μέρους τής Κυπριακής Δημοκρατίας από τὰ τουρκικά στρατεύματα. Έκτοτε τò νησί ύποφέρει και δοκιμάζεται από τὰ συμφέροντα τών ισχυρών. Σε αυτές τις τραγικές ώρες τί έχει να πεί ó Άγιος Νεόφυτος, τί μπορούμε να άκούσουμε από αυτόν; Όπως τò θέτει ó Σεφέρης: «Φυσικά έτσι είναι ó άνθρωπος· έτσι ήταν πάντα· άραγε όμως άρκει αυτό τò απόφθεγμα για να κλείσει ή τραγωδία –ή μήπως ή τραγωδία συνεχίζεται· κι αν συνεχίζεται, όπως είναι τò πιθανότερο, πώς συνεχίζεται; Κι εκείνος πού θέλει να κάνει τò σωστό, εκείνος πού βλέπει ταυτόχρονα αυτή [τήν] πρόοδο τής άτης –ποιό είναι τò χρέος του;»³⁰.

Κατά πρώτον, αυτό πού άπαιτείται είναι ή έμμονή στην πολιτισμική ιδιοπροσωπία του τόπου, στην όρθόδοξη και την έλληνική ταυτότητά του. Κανένας άγώνας δέν έχει νόημα, καμμία έλευθερία δέν καταξιώνεται, αν ένας λαός άπωλέσει τò πρόσωπό του και καταλήξει άπρόσωπος χυλός τής κυρίαρχης ύποκουλτούρας. Όπως γράφει ó Σεφέρης, «τò Κυπριακό ζήτημα είναι πριν άπ’ όλα ζήτημα καλλιέργειας, ζήτημα “κουλτούρας” με τήν πλατύτερη έννοια πού έχει ή λέξη»³¹, άφορά δηλαδή έναν λαό, ó όποιος θέλει να καλλιεργεί τήν ταυτότητά του μέσα σε συνθήκες έλευθερίας και δικαιοσύνης. Συνεπώς τò κυπριακό μπορεί να έπιλυθεί μόνο με σεβασμό τών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και θεσμικό πλαίσιο εύνομούμενης και λειτουργικής πολιτείας.

29. Ί. Τσάτσου, *Ό άδελφός μου Γιώργος Σεφέρης*, ό.π., σ. 194.

30. Γιώργος Σεφέρης, *Μέρες, Ζ΄, 1 Όκτώβρη 1956-27 Δεκέμβρη 1960*, φιλ. έπιμ. Θεανώ Ν. Μιχαηλίδη, έκδ. Ίκαρος, Άθήνα 1990, σ. 118.

31. Γιώργος Θεοτοκάς – Γιώργος Σεφέρης, *Άλληλογραφία (1930-1966)*, φιλ. έπιμ. Γ. Π. Σαββίδης, Άθήνα 1981, σ. 157.

Τοῦτο συνεπάγεται ὅτι ἡ κυπριακὴ πολιτεία καὶ ἡ κυπριακὴ κοινωνία κατανοοῦν ὅτι ἡ κοινὴ στοχοθεσία εἶναι ἀναγκαῖα προϋπόθεση γιὰ εὐόδωση τοῦ ἀγῶνα. Κατὰ συνέπειαν, πρέπει νὰ ἐπιδειχθεῖ ἔγνοια γιὰ τὸν τόπο, τὴν ὁποία ἕκαστος καλεῖται νὰ ὑπηρετήσῃ μὲ τὸν δικό του τρόπο. Διότι πατριωτισμὸς δὲν ἐπιδεικνύεται μόνον σὲ περίοδο πολέμου ἀλλὰ καὶ σὲ περίοδο εἰρήνης. Πατριώτης εἶναι ὁ πολίτης ποὺ λειτουργεῖ τὰ κοινά, ὁ δάσκαλος ποὺ δωρίζεται στοὺς μαθητές, ὁ ἀρχιτέκτονας ποὺ κοσμεῖ τὸν χῶρο, ὁ γιατρὸς ποὺ πονεῖ τὸν ἀσθενῆ. Πατριώτης εἶναι ὁποῖος προάγει βαθεῖς ὑπαρξιακοὺς δεσμούς, ἐκεῖνος ποὺ προσφέρει περισσότερα ἀπὸ ὅσα ὑποχρεοῦται. Μόνον «μία χώρα ποὺ ἔχει ἀνθρώπους ποὺ πασιάζουν γιὰ τὴν ἀρετὴ εἶναι πολιτισμένη», θυμίζει ὁ ποιητὴς³². Ἅγιος Νεόφυτος καὶ Γιώργος Σεφέρης συγγλίνουν στὴν καθολικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς, στὴν ἀπόρριψη κάθε μερισμοῦ της: ἡ πολιτικὴ δὲν εἶναι ἄσχετη μὲ τὴν οἰκονομία καὶ ἡ οἰκονομία δὲν εἶναι ἄσχετη μὲ τὴν ἐργασία· ἡ ἐργασία δὲν εἶναι ἄσχετη μὲ τὴν ἐκπαίδευση καὶ ἡ ἐκπαίδευση δὲν εἶναι ἄσχετη μὲ τὴν τέχνη. Ὅλα ὑπηρετοῦν τὸν αὐτὸ σκοπὸ.

Περαιτέρω, ἅγιος καὶ ποιητὴς δείχνουν ὅτι καμμία μισαλλοδοξία δὲν ἐπιτρέπεται, ἀκόμη καὶ σὲ χαλεποὺς καιροὺς³³. Ἐθνικὸ καὶ οἰκουμενικὸ, τοπικὸ καὶ παγκόσμιον δύνανται νὰ συνυπάρχουν ἀρμονικά. Ἡ αὐθεντικὴ ταυτότητα δὲν εἶναι κλειστὴ μήτε ἀνασφαλῆς· ἀπεναντίας ἀνοίγεται σὲ γόνιμο καὶ δημιουργικὸ διάλογο. Ὅπως γράφει ὁ ὅσιος: «Ἀνδρεία δὲ ψυχῆς πάσης ἀνδρείας ὑπέρεκειται»³⁴. Ἡ Ὁρθοδοξία προσλαμβάνει ὀτιδήποτε ἀληθινὸ καὶ τὸ μεταμορφώνει.

Τέλος, καίριο ὑπαρξιακὸ μῆνυμα τοῦ Γέροντα Πάφου καὶ πάσης Κύπρου, εἶναι ἡ πρόσκληση στὴν ἀγιότητα. Συμφωνεῖ καὶ ὁ ποιητὴς: «Εἶναι βοήθεια ἡ προσευχὴ καὶ τὸ παράδειγμα τῆς ἀγιοσύνης»³⁵. Ἔτσι, ἀκόμη καὶ νὰ ἐπιτευχθεῖ δίκαιη καὶ βιώσιμη λύση τοῦ κυπριακοῦ,

32. Γιώργος Σεφέρης, *Μέρες, Α΄*, 16 Φεβρουαρίου 1925-17 Αὐγούστου 1931, ἐκδ. Ἴκαρος, Ἀθήνα 1975, σ. 9.

33. «Μίσει δὲ ἐκείνου τὴν ἄσπονδον γνώμην, καὶ μὴ ἐκείνον αὐτόν». Νεοφύτου Ἐγκλείστου, «Δέκα λόγοι περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐντολῶν», 3, *Συγγράμματα*, τόμ. Α΄, σ. 44.

34. Νεοφύτου Ἐγκλείστου, «Βίβλος τῶν κατηχήσεων», 47, *Συγγράμματα*, τόμ. Β΄, σ. 395.

35. Γιώργος Σεφέρης, *Μέρες, Η΄*, 2 Γενάρη 1961-16 Δεκέμβρη 1963, φιλ. ἐπιμ. Κ. Κρίκου-Davis, ἐκδ. Ἴκαρος, Ἀθήνα 2018, σ. 319.

νά ὑπάρχει δηλαδή θεσμική εὐταξία, ὀφείλει «νά συλλογιστεῖ κανεῖς τὸ μερίδιο τοῦ Θεοῦ»³⁶, νά ἀγωνισθεῖ δηλαδή γιὰ πραγμάτωση τῆς ἀγιότητας. Αὐτὴ εἶναι ἡ πρῶτιστη ἀποστολή του, ἡ ἔσχατη καταξίωση τῆς ὑπαρξῆς του.

Ἀπὸ τὴ ζωηφόρο ἐγκλείστρα του, τὴν ἀπὸ τὸν δωδέκατο αἰῶνα πνευματικὴ πρωτεύουσα τῆς Κύπρου, «Νεόφυτος ὁ Ἔγκλειστος μιῶ-»: μᾶς καλεῖ νά διακρίνουμε τοὺς πρόσκαιρους ἀπὸ τοὺς αἰώνιους ἐχθροὺς τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ἐφήμερα ἀπὸ τὰ αἰώνια, τὸν θάνατο ἀπὸ τὴ ζωὴ ἐν τέλει, τὰ εἶδωλα ἀπὸ τὸν Θεό. «Νεόφυτος ὁ Ἔγκλειστος μιῶ-»: «ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν ἀκουέτω»³⁷.

SUMMARY

St. Neophytos, George Seferis, Cyprus

By Stavros S. Fotiou, *Prof.*
University of Cyprus,
Founding Member of Cyprus Academy

In the year 1159 A.D. Neophytos the Recluse started living the ascetic life of hermit. His existential destination was Christian holiness: a harmonious communion of human beings with God and therefore, by extension, with themselves, their fellow humans, and nature.

The historical time in which Neophytos lived, was particularly difficult for Cyprus. The island suffered from poor governance, unbearable taxation and rampant corruption. At the same time, droughts, earthquakes, solar eclipses and plague exacerbated the misery of the inhabitants. Furthermore, the island suffered from constant pirate raids. Eventually, in 1191, the co-leader of the Third Crusade, Richard the Lionheart, King of England, conquered Cyprus and after looting it, he sold it to the Knights Templar and then to the King of Jerusalem Guy de Lusignan. A long period of slavery had then begun for Cyprus.

36. Γιώργος Σεφέρης, *Μέρες*, Ζ', ὁ.π., σ. 152.

37. *Λουκ.* 8, 8.

During this time Neophytos became the spiritual leader of his country. People must adhere to their tradition, and believe in the historical perspective: only then they will manage to survive both spiritually and physically. The saint called on his compatriots to not succumb to adversity but instead to manifest their faith as a specific way of life.

In 1953 George Seferis visited Cyprus. As a poet he felt obliged to highlight the struggle of Cypriots against the English conquerors. Thus, he wrote a poem entitled “Neophytos the Recluse speaks”. In this poem, Neophytos became a symbol of Cyprus’ resistance against any intrigue, as well as a symbol of its survival under any circumstances.

In 1974, tragic events took place again in Cyprus: a coup and an invasion led to the Turkish occupation of part of the Republic of Cyprus. Since then the island has been suffering and has been tested by the interests of the powerful. In these difficult years, Saint Neophytos reminds us that what is required in order to overcome the crisis is the cultivation of the cultural identity of the island.

Of course, the ultimate existential message of Saint Neophytos to everyone is the invitation to holiness. Therefore, even in our efforts to achieve a fair and viable solution to the Cyprus issue, we must strive for the realization of holiness. This is every human being’s first mission, the greatest recognition of their existence.